

Mütref ve İnanç Esaslarına Etkisi

Tevfik YÜCEDOĞRU*

Özet

Bir Kur'an-ı Kerim tabiri olan mütref, varlık bakımından toplumun önündeki şahıslara işaret etmektedir. Gerek itibar ile ve gerekse kazanılmış mevki ile toplum üzerine egemen olan ve fakat topluma yön verme konumunda bulunan bu kişilerin bir bakıma psikolojik tahlili ve onların sosyal bir olgu olması açısından Kur'an içinde yer bulmuştur. Bu çalışma, onların inanç esasları ve topluma etkileri yönlerinden araştırmasını konu edinecektir.

Abstract

Mutraf and Its Effect on the Creedal Principles

The Quranic term of mutraf points to the prominent persons who lead the society. These persons have an authority on the society by way of their inherited or acquired statuses and they are in a position of leadership to the society. They are dealt with as a social phenomenon, and some remarkable psychological analyses about them are done in the Quran. The article examines these people in several aspects.

Anahtar Kelimeler: Mütref, Mele', öncüler, sosyal konum, psikolojik konum.

Key Words: Mutraf, leaders, social status, psychological attitudes.

---

* Doç. Dr., Uludağ Ü. İlahiyat Fakültesi, yucedogrut@hotmail.com

Giriş

Kişiler ve o kişilerin sağlıklı bir din ve dünya algısı, onların dayandığı temel ilkelerle doğru orantılıdır. İnsanın dış ilişkileri ve dengeleri, iç dengeleriyle doğrudan ilgilidir. İnanç ve yaşantı olarak dengeli olan insanların içinde yaşadıkları topluma büyük katkıları vardır. İyi insan modeli, tarihte hep yapıcı bir rol üstlenmiştir. Bugün de rol-model denilen insanların, her kesimden insana doğrudan bir etkisi ve yansıması vardır. Hem olumlu hem de olumsuz anlamda her yaştan insanın kendine örnek alabileceği bir insan tipine her zaman ihtiyaç olmuştur, ama bugün bu ihtiyaç dünden daha çoktur.

Toplumun önünde duranların, onları götürdükleri istikametinin önemi, Allah Teâlâ'nın risalet tesisinde ve peygamberler göndermesinde saklıdır. Öyle önderler vardır ki, kılavuzluk ettikleri kişilerin dünya ve âhiretini heder eder. Yine öyleleri de vardır ki, insanları hem bu dünyada, hem de âhirette en mutlu kişiler arasına katar. Birincilere örnek: Zalim krallar, tiranlar ve firavunlardır. Kaprisleri, kibirleri ve şımarıklıkları hatta gördükleri bir rüya sebebiyle yönettikleri toplumun her birine hayatı zehir etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de haber verildiğine göre, gördüğü rüya sebebiyle toplumunda doğan bütün erkek çocukları öldürten Firavun, halkının rahat ve huzurunu hiç kale almamış ve hatta kendi kırallığının devamını bile düşüneyecek bir tutum içine girmiştir.¹ Bu gibi önderlere, halkın âhirette lanet edeceği, Allah Teâlâ'dan, onlara verilmiş cezanın ikiye katlanmasını arzu edecekleri, yine Kur'an-ı Kerim'de haber verilmektedir.²

Toplumların önünden giden ikinci gruba örnek ise peygamberlerdir. Onlar Allah Teâlâ'nın yeryüzünü aydınlatmak,³ insanlara iyi örnek olmak,⁴ din ve dünya hayatında huzur ortamı sağlamak üzere gönderdiği kimselerdir. Seçilmiş ve ahlâkın zirvesini yaşayan, örnek

---

¹ Bakara, 2/49. Firavun, eski Mısır hükümdarlarına verilen bir unvandır. Hz. Musa'nın gelmesinden önceki yıllarda kâhinler, İsrailoğullarından doğacak bir çocuğun, Firavun'un tacını tahtını yıkacağını söylediler. Bunun üzerine Firavun, yeni doğan erkek çocukların kesilmesini emretti. Bu onlar için bir mihnet ve aynı zamanda bir imtihandı. Ayetler bu hususu şöylece tespit etmiştir: "Hatırlayın ki, sizi, Firavun taraftarlarından kurtardık. Çünkü onlar size azabın en kötüsünü reva görüyorlar, yeni doğan erkek çocuklarınızı kesiyor, kızlarınızı hayatta bırakıyorlardı. Aslında o size reva görülenlerde Rabbinizden büyük bir imtihan vardı." İbrahim, 14/6.

² A'râf, 7/38; Sâd, 38/61. Bu son ayette: "...Her ümmet ateşe girdikçe önderlerine lanet edecekler. Hepsini birbiri ardından orada toplanınca, sonradan gelenler öncekiler için, *Ey Rabbimiz! Bizi işte bunlar sapırdılar! Onun için onlara ateşten bir kat daha fazla azap ver!* diyecekler. Allah da: *Zaten herkes için bir kat daha fazla azap vardır, fakat siz bilmezsiniz,* diyecektir." buyurulmaktadır.

³ Bkz. Bakara, 2/275; İbrahim, 14/5.

⁴ Ahzâb, 33/21; Mümtehine, 60/4, 6.

olma özellikleri olan ve bunun için gönderilenlerdir. İnsanlar için olumlu tipler olan peygamberler, kendilerine tabi olanları huzur ortamına götürür ve kötülüklerle mücadele ederler, Allah'ın en sevgili kulları olmalarına rağmen yeryüzünde en çok eza ve cefaya maruz kalan onlardır. Hepsi de bütün zorluklara, imkânsızlıklara, inkârlara ve hıyanetlere rağmen görevlerini en güzel şekilde ifa edip insanlar için bulunmaz birer örnek ve peşinden gidilesi kusursuz kılavuzlar olmuşlardır. Anadolu'da olumlu örneklerin peşinden gidilmesi, olumsuz örneklerin kılavuzluğundan sakınılması babında; *karganın kılavuzluğuna itibar edilmemesi* deyimleştirilmiştir.

İtikadın herkese gerekli olduğu ve dinin önderliğinde edinilen güzel amel, toplumumuz tarafından her zaman dile getirilmiştir. Öyle önderler vardır; vezir, öyleleri de vardır; rezil eder. Sorgulamaksızın tabi olmanın getirdiği mesuliyet ve araştırmanın terk edilmemesi gereken bir husus olduğu bilinmekle beraber, insanların tabi olduğu öyle önderler vardır ki, onları felakete götürürler. Yine öyle liderler de vardır ki, tabilerini her iki cihanda esenliğe çıkarırlar. Konunun hem birey, hem de toplum açısından önemi büyük olduğu gibi, hem bu dünya hayatı, hem de ahiret hayatı açısından da önemi büyüktür. Biz konuyu diğer alanlara yaymadan bu hususa hasredeceğiz. O yüzden bu araştırmanın konusu, iyilik ve güzelliklerin yeryüzünde yayılmasının engelleri denilebilecek insan tiplerinden bir tanesidir: Onlar, *mütrefler*dir; Kur'an-ı Kerim içinde yer almalarının arka plânındaki konuları araştırılacaktır. İnsanlara yaptıkları etki ve buna bağlı olarak toplumun inancında oynadıkları rol irdelenecektir.

Mütrefin Kelime Anlamı

Kelimenin Arapça kök itibariyle türediği *trf* maddesinin mastarı turfe, “nimet, huzur ve refah” anlamları içermektedir. “Az bulunan ve kıymetli olan şey” anlamı da bu kelimedenden Türkçeleşmiş **turfan**⁵ kelimesidir. Hoş ve güzel yiyeceklere, zarif ve nazik şeye, onu yiyen ve kendine lazım olduğu halde başkasına ikram eden (isâr) ama bu ikramından kastı da öğünmek olan kişiye ve dudağın ortasında yaratılıştan sarkık yumruca hale de bu isim verilir. *Etref* adı da, üst dudağın ortasındaki sarkık kısmın yaratılıştan büyük olması halinde bu şahsa verilen isimdir. *Teref*, bir dağın veya yerin adıdır, nimetten yararlanmak, nimetlenmek anlamındadır. Yine aynı kökten *itrâf*, bir adamı nimetin firavunluğu tuğyana düşürmek, nimetlenmiş anlamına gelmektedir. Terif, bir kişiyi refah ve nimetin çokluğu isyan (bağy) ve sapkınlığa (dalalet) düşürmek demektir. **Mütref** de, kendi haline terk olunmuş, başıboş bırakılmış (museyyeb) kişiye denir ki, asla kimseden korku ve pervası olmadığı için gönlünden geçenleri icra

---

⁵ Bir sebzenin mevsimsiz olarak bulunması veya üretilmesi anlamını içerir.

eder ve amel haline dönüştürür.⁶ Aklına geleni yapar. “Zengin ve deli aklına geleni yapar” dendiği gibi o da malın kendisine temin ettiği cüretle, aklına eseni yapan kişidir. Kelimenin kökünde topladığı mataları da katarak bir mütref tanımlaması yapılacak olursa, şöyle bir insan tipi karşımıza çıkmaktadır: *Bol nimete sahip olan, rahat içinde müreffeh bir hayat sürdüren, kendisine verilen bol nimetlere doymayan, tatmin duygusunu yitiren, pervasızlaşan, kimseden nasihat almaya yanaşmayan, azan, dünya nimetleri hususunda geniş bir bolluğa sahip kılındığı için müstağni davranan, şımarıkça şımaran ve elde ettiklerine hükmetme konusunda akli devreden çıkıp anlık hazlarının peşine düşen, üst dudağında olanı görmeyecek kadar mütekebbir olan kimse, terk edildiği için kendi başına kalan ve yalnızlığını aklına gelenlerle telafi etmeye çalışan bir insan tipi* anlamları çıkmaktadır. Halk arasında, mal, mevki ve servet sahibi olan kişiler için söylenen *burnu büyümüş* şeklindeki niteleme bu tip insanlara uyumaktadır. Mütref, maddi zenginlik ve mal varlığına sahip olduğu için yaşadıkları toplumlarda bu mal, mevki ve servetinden dolayı kendini güçlü hisseden varlık, mevki ve kazanç sahipleri kimseler olduğunu söylemek mümkündür. Bu tip insanların toplumun tepe noktasında, tarihte çoğunlukla hep yöneten ve yönetirken halka hep üstten bakan konumunda oldukları ve kendinden aşağıdakileri yönetime muhtaç, kafası çalışmayan kimseler diye görüp, en üst noktada kendinin oturduğuna kendini ikna etmiş ve onlara buyuran kimseler olduğu da söylenebilir.⁷

Kelimenin kök anlamı itibariyle toplumda kullanımı, insanın olumsuz davranışlarını ve psikolojisi, servet ve varlıktan dolayı bozularak tatminsizlik duygusu yaşayan insanların özelliklerini içirmektedir. Diğer taraftan, yine aynı kök anlamından hareketle kelime, bir ahlâk bozukluğunu da açık etmekte ve çok hasretini çektiği ve nihayet ulaştığı bir nimet, makam, servet veya mal sebebiyle insani ve vicdani duygu ve davranışlardan uzaklaşan ve ıslah olmaz tavırlarıyla toplumun huzurunu bozan ahlâksız ve ihtiras sahibi zenginleri de kapsama alanına almaktadır. Bu tür insanların, kimsenin aklına ihtiyacı olmadığı gibi kendilerine nasihat etmek isteyenlere de ukalalık yaparak, *akıl verme, para ver dedikleri* bir toplumsal gerçekliktir. Bu ve benzer nitelikteki insanların her toplumda bulunması hasebiyle Kur’ân-ı Kerim, insanlığı bu olumsuz tiplere karşı uyarmakta ve eline mal, mevki ve servet geçenlerin mütref olmamaları noktasında onları ikaz etmektedir.

---

⁶ İsfehâni, *el-Müfredât fi Ğaribi’l-Kur’ân*, Beyrut, 1426/2005, *trf* mad, s. 81; İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arap*, Beyrut, 1976, *trf* mad., IX, 17 vd.; Âsım Efendi, *Kâmus Tercemesi*, İstanbul, 1231, *trf* mad., II, 729-730.

⁷ Bkz. Esed, Muhammed, *Kur’ân Mesajı Meal Tefsir*, (Çev. Cahit Koytak & Ahmet Ertürk), İstanbul, 1999, I, 448-449.

Kur'ân-ı Kerîm'de Mütref

Kur'ân-ı Kerîm, *mütref* kelimesini bir kavram olarak içermektedir. Çok fazla olmamakla birlikte yeterli miktarda ve bağlamda *mütrefe* atıfta bulunmaktadır. Tamamı Mekki olan sekiz ayette mütref kavramına yer veren Kur'ân-ı Kerîm, bunların beş tanesini çoğul,⁸ diğer üç tanesini de fiil hâlinde⁹ zikreder. Fakat bunları zikrederken, ilgili ayetlerin öncesi ve sonrasındaki bazı konular da dikkate alındığında, ilginç bir insan tipinden ve tabii ki, Arapçadaki kök anlamlarının içeriğinden yola devam eden bir insan dönüşümünden bahseder.

Kur'an-ı Kerim, tekil şeklinde değil ama toplumda var olan bir grubu, nitelikleri ön plana çıkmış bir insan öbeğini; **mütref** topluluğunu konu edinir. Sözü edilen bu insan öbeği: *Tağuta tapanlardır; küfür, inkâr, azgınlık ve inatları konusunda haddi aşan kimselerdir*. Çünkü belli ki bunlar, nimetlere kavuşmuş ve kendisini başkalarından müstağni zannetmektedirler. Yine kendisinde istediğini yapabilecek bir güç, bilgi ve yetenek vehmettikleri için artık Allah'a bir ihtiyaçları kalmamıştır.¹⁰ Gaflet içinde, Allah Teâlâ ve O'nun insan hayatında her an icra ettiği ilahi kanunlar, onlar tarafından unutulmuştur; gerçek kudret, ilim ve dilediğini yapabilme güç ve iradesine sahip olanın yalnızca Allah olduğu akıllarından çıkmıştır. İşte bu noktada, onlar için tuğyana açılan kapı olmuştur. Azdıkça, azmaktadırlar; artık dilediğini yapar, hak, hukuk ve hiçbir sınır tanımaz hale dönüşmüşlerdir. İhtiraslarının esiri ve kurbanı durumuna geldikleri için ve nihayet, Allah'a ortak koşmaya, nefsinin O'nun yerine geçirip bu konuda *Tanrı gibi* davranmaya, etrafındakilere öyle muamele etmeye başlamışlardır. Kendilerini bağımsız ve sorumsuz hissettikleri için de heva ve heveslerinin peşinden gitmeye, kendilerinden emin oldukları için de yaptıklarının mutlak doğru olduğuna inanmaya başlamışlardır. İşte bu hal tuğyan halidir;¹¹ pervasızlık, kimseden çekinmemek, kendi yaptıklarının en doğru olduğunu zannetmek, burnunun uçunu görmemek, isyan ve nisyan onların, diğer insanlardan ayırıcı özellikleri olmuştur.¹² Bu tip insanlar, toplumda, zevk ve safa içinde hayatın tadını çıkarmaya çalışırken, yaşantısında ahlâkî endişelere pek yer vermeyenlerdir.¹³ İmam Mâtürîdî (v.

⁸ İsrâ, 17/16; Mü'minûn, 23/64; Sebe', 34/34; Zuhruf, 43/23; Vâkıa, 56/45.

⁹ Hüd, 11/116; Enbiyâ, 21/13; Mü'minûn, 23/33.

¹⁰ "Gerçek şu ki, insan zengin olduğunda, kendini müstağni (mülkünden dolayı hiçbir şeye muhtaç olmayan, bağımsız) gördüğünden dolayı azar. Hâlbuki dönüş Rabbinedir" Alak, 96/6-8.

¹¹ Ünal, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, İstanbul, 1986, s. 355.

¹² Kerimoğlu, Yusuf, *Kelimeler Kavramlar*, İstanbul, 1990, s. 101.

¹³ Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meal Tefsir*, I, 449.

333/944), mütrefe *azgın zengin*,¹⁴ Elmalılı Hamdi Yazır da bunlara *devletliler*¹⁵ diyor.

Kur'ân-ı Kerîm, esas itibariyle iyilik ve güzelliğin önünde engel olanların *mele'* denilen bir zümre olduğunu belirtir. *Mele'*:

*“Bir görüş ve bir inanç etrafında bir araya gelenler, önde gelenler, toplumun ileri gelenleri, fikir danışılan ve görüşleri alınanlar, göz dolduranlar, görünüş ve toplumdaki duruşlarıyla toplumun gözünü dolduranlar, seçkinler topluluğu, yönetici veya hâkim olan azınlık çevre”*¹⁶

anlamlarına gelmektedir. Bu kişiler sosyal olarak, doğuştan gelen aile şeref ve soyluluğunun kendilerine yüklediği asil bir önderlik vasfına haiz, toplumu yönetme konusunda mahir ve tecrübe sahibi kimselerdir. Kimseden emir ve tavsiye almağa alışkanlıkları ve yatkınıkları yoktur. Bununla birlikte geçmiş soylu dedelerinin hayat tecrübesi, dini inanç ve gelenekleri onların sahip oldukları değerleri ve aynı zamanda da toplumu yönetme gelenekleridir. O sebeple tevarüs etikleri bu hususlardan tavizleri yoktur. İşte bu noktada *mele'* ile mütref arasında nitelik örtüşmesi vardır. Bunun haricinde mütref, sanki biraz sonradan mal ve mülke mazhar olmuş ve ecdadından zenginlikle ilgili mirası ve göreneği olmayan bir sosyal topluluğu ifade ediyor, denebilir. Her iki toplum katmanının bir takım ortak özellikleri olsa da mütref, biraz daha soyluluğun onurunu tevarüs etmeyen bir zümrenin adı gibi durmaktadır. Zenginliği başkalarına üstünlük ve haksızlık yapmaya yetkili kılan bir durum ve hak olarak algılanmaktadır. Zengin olmak bazı insanlara bir süs olarak yakışırken bu tiplerde arızı olduğu her davranışından hemen anlaşılır. Dilimizde “*sonradan görme*” tabiri mütref'e daha çok uygun düşmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in belirttiğine göre her toplumun bir mütref tairesi vardır. Tarihte yaşayan toplumların geniş veya dar anlamına bakılmaksızın her insan topluluğunun bir mütref tabakası bulunduğu anlaşılmaktadır.¹⁷

Kur'ân-ı Kerîm'de *mele'* ve mürtefin dışında ekâbir,¹⁸ batar,¹⁹ eşir,²⁰ sâdât ve küberâ²¹ kelimeleri de çeşitli psikolojiye sahip ama

¹⁴ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, (Thk. Fâtma Yûsu el-Haymî), Beyrut, 2004, III, 402.

¹⁵ Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, İstanbul, 1976, V, 3167.

¹⁶ İsfehânî, *el-Müfredât*, s. 474; İbn Manzûr, *age*, I, 158 vd.; Çelik, İbrahim, *Kur'an'da Peygamberlere Karşı Güçler*, Bursa, 2001, s. 11 vd.; a. mlf., “Mele”, *DİA*, İstanbul, 2004, XXIX, 36.

¹⁷ Bkz. Ankebût, 29/38; Fussilet, 41/13-15.

¹⁸ En'âm, 6/123-124.

¹⁹ Kasas, 28/58.

²⁰ Kamer, 54/25.

²¹ Ahzâb, 33/67.

hep kibirli, önder, küstah, kendini beğenmiş, başkalarına karşı üstünlük ve büyüklük taslayan, lider, şımarık toplum katmanlarından bahseder. Her biri tek tek ele alınıp araştırılması gereken Kur'an-ı Kerim kavramı olarak okuyucusunun karşısındadır. Bunlar hakkında araştırmaların yok denecek kadar az olması da ayrı bir husustur.²²

Hadislerde mütrefle ilgili bir bilgi yer almaz. Sadece Buhârî, İsrâ suresinin ilgili ayetini²³ konu edinerek bir rivayette bulunur: "Cahiliye dönemindeki gibi bir kabile haddi aşmaya başlayınca onlara *iyi olmaları emir olundu*."²⁴ denirdi. Bu ifadeyle haddi aşmaya başlayan mütrefler kast edilirdi, şeklinde rivayet edilmiştir.

Mütref'in İnanç Esaslarına Etkisi

Temel özelliklerini tespitte çalıştığımız bu toplum kesimi, olumlu bir görüntü çizmezler. Kur'an-ı Kerim'in tamamen olumsuz ve arzu edilmeyen bir insan tipi olarak tanıttığı bu kişiler, kendi hallerinde, kimsenin inanç ve davranışlarına karışmadan, zenginliğine zenginlik katmak isteselerdi belki de Kur'an-ı Kerim içinde bu şekilde yer almayacaklardı. Fakat bunlar hiçbir zaman öyle davranmamışlar ve gücü elinde bulundurmanın kendilerine verdiği cüretle, diğer insanlarla birlikte, toplumun iyi ve güzele yönelmesi ve kötü denilecek inanç ve davranışlardan kurtulması için gönderilen vahye ve onu taşıyan peygambere karşı durmuşlardır. Hatta tehdit ederek insanları kendi arzularına uymaya zorlamışlardır.²⁵

Mütref topluluğu, İslâm'ın temel inanç esaslarına karşı duran, tavır alan ve onları yok etmek için mücadele eden bir insan tipi şeklinde tebarüz etmektedir. Başta imân ve buna bağlı ulûhiyyet, nübüvvet ve âhiret (usûl-u selâse) inançlarına karşı mücadele eden bir toplum katmanı, temel vasıfları itibariyle toplumun inançları ve değerleri önünde kale gibi duran bir özellikte görünmektedir. Ama temel vasfı itibariyle İslâm'ın en temel inanç ilkesi olan tevhide (aşlu'l-usûl) saldıran bir insan tipi olarak temerküz etmektedir. Bunun yanında kader, takdir, rızık gibi konularda Müslüman toplumların karşısında duran kimseler olarak Kur'an-ı Kerim'de yer almaktadır.

---

²² Bkz. Turgay, Necmettin, "Kur'an'da Mütref kavramı", *Bilimname Düşünce Platformu*, XII, 2007/1, Kayseri, 2008, s. 77 vd., Çelik, "Mele", *DİA*, XXIX, 36.

²³ İsrâ, 17/16.

²⁴ Buhârî, Tefsîru'l-Kur'an, 202.

²⁵ A'râf, 7/88, 90. "Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber inananları memleketimizden kesinlikle çıkaracağız veya dinimize döneceksiniz. Şuayb: İstemesek de mi? dedi. Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: Eğer Şuayb'e uyarmanız o takdirde siz mutlaka ziyana uğrarsınız."

Mütrefler insanların herhangi bir şeye inanmalarına tamamen karşıdırlar. Kendilerinin inandığının haricinde hiçbir şeye inanılmamasını istemezler. Özellikle tek ilah inancına; tevhide karşıdırlar. İmanın insanı dönüştürmesinden emin oldukları için, kendilerine ne söylene onu peşinen kabul etmeyeceklerini belirtmişlerdir.²⁶ Bu kadarıyla da kalmayarak hem menfi propaganda hem de fiili taarruzla toplumun gidişatına müdahale etmişlerdir. Onların bu yaptıkları ilk planda zararsız bir davranış gibi görünse de, insan için en önemli şeylerden biri, bilgiye ulaşmak olduğu için, ona ulaşmayı engellemek ve toplumda herkesi kendi istediği şekle sokmak, üniform etmek, tek tipleştirmek istemeleri inanç ihtiyacını engellemek anlamı taşımaktadır.

Mütreflerin davetçilere karşı çıkışlarının gerçek nedeni, çağrıldıkları şeyin yanlış olması veya kendi fikirlerini daha doğru görmelelerinden değil, sahip oldukları statüyü korumak istemelerindedir. Ellerindeki maddi veya manevi imkânların kaybolmasından korkmalarıdır. Bu gerçek Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde dile getirilmektedir: "Biz hangi ülkeye bir uyarıcı gönderdikse mutlaka oranın mütref ve mele'leri: *Gerçekten biz sizin kendisiyle gönderildiğiniz şeyi tanımayoruz* demişlerdir."²⁷ Hakikati inkâra şartlanmış ve indirilen vahyin hak olduğunu inkâr, bunların ilk temel özelliğidir. Gücün olduğu yerde imân ve buna bağlı değer sisteminin geçersiz olduğuna hükmeder, azap gibi şeylerin sefih insanlara layık olduğunu kabul ederler.²⁸

Diğer taraftan mütref, Allah Teâlâ'nın evrendeki hâkimiyetini kabul etmez. Onların düşüncesinde böyle bir hükümlanlık yoktur. Bir tanrı olabilir; belki de vardır. Ama onlara göre şu anda hâkim olan güçlü ve söz sahibi olanlar hâkimiyet sahibi olanlardır.

Mütrefler Allah Teâlâ'nın mal, evlat, servet takdirine inanmazlar ve hâkimiyet sağladıkları toplumun da inanmamasını arzu ederler. Onlar, bir ülkenin malî, ticarî ve ekonomik hayatını kontrol ederler ve bu sebepten, bu konuları onlara büyük bir refah, servet ve güç katmıştır. Bireysel tek tipleştirmenin yanında, toplumsal tek tipleşmeyi de arzu ederler. Aynı zamanda bütün mali kontrolü ellerinde bulundurma arzusuyla servette tekel olmanın gerekliliğine inanırlar. Servetin herkes tarafından hak edilen bir şey olduğunu kabul etmezler. Bir toplumda Allah'ın nimetlerinin adaletle paylaşılmaması ve gayr-i meşru yollarla kazanç sağlanması neticesinde, özellikle o kavme hükmedenler, aşırı oranda nimete sahip olurlar. Bunların karşısında toplumun büyük çoğunluğu ise yoksulluk içinde kalır.

---

²⁶ Mü'minün, 23/38. "Asla inanmayız."

²⁷ Sebe', 34/34.

²⁸ Sebe', 34/33-35.

Aşırı ölçülerde nimet sahibi olanlar, refahın verdiği gevşeklik ve âhîreti unutmamanın sonucu her türlü ahlâksızlığı işlemeye başlar.

Taşkın bir servet, vücuttaki fazla enerji gibidir; onu bir yöne kanalizasyon etmek gerekir, aksi takdirde nasıl açığa çıkacağı belli olmaz. Bu servet, bazen kalbi fesada uğratan, bedeni yok eden bir lüks hâlini, bazen de şehvet, aşırı eğilimler ve tatminsizlik hâlini alır. Bu şehvetler mala ihtiyacı bulunan başka bir kesimin mal sahiplerinin şehvetlerini doyurmaları, onların gurur ve kibirlerini okşamak için ırzlarını satmaları, ya yaltaklanmaları veya kişiliklerini yok etmeleri suretiyle yerine gelir. Büyük servet sahibini, hep artan servetini harcayacak yer aramaktan başka bir şey ilgilendirmez. Ahlâksızlık ve buna bağlı olarak içki, kumar, köle ve kadın ticareti, insafsızlık, şerefsizlik gibi şeyler, servetin bir yerde toplanmasından, başkalarını ondan mahrum edip bir tarafta tekelleşmesinden ve bunun sonunda toplumdaki dengenin ortadan kalkmasından başka bir şey değildir. Sözü edilen bu durum bütünüyle bir konum²⁹ kaybetmektir (fısk). Artık toplumdaki bu hal; kaybedilmiş konumlar, o toplumun yıkılışı ve helak oluşu nedenidir.³⁰ Böyle bir toplumlarda Allah'ın emirleri göz ardı edildiği için fısk-ı fucûr her tarafa yayılmıştır. Yeryüzü fesada boğulmuştur. Bu halleri gören toplum, Allah Teâlâ'nın ölçüp biçen, takdir eden, istediğini istediği zaman yücelten veya zelil eden sıfatlarına karşı tereddüt yaşar. Sonunda ise hiçbir kurala bağlı kalmayan, sadece karnını doyurmak ve hep kazanmak için yaşamak gerektiğine inanan bir seküler toplum meydana gelir ve toplumların bu şekilde olması; sünnetullah gereği o toplumların Allah Teâlâ tarafından helak edilmesine yol açar.³¹

Kur'an-ı Kerim'de insanlık tarihinden bu tür kavimlere örnek olarak Âd, Semûd ve Medyen halkı gibi örnekleri sık sık hatırlatılmaktadır. Bu kavimlerin helakine sebep olan en önemli şey mütreflerin hâkimiyetidir. Allah'ın yeryüzündeki hâkimiyetine inanmayan böyle kavimlerin inançları sebebiyle davranışları bozulmuş ve sonunda da helak olmuşlardır. "Bu durumda eğer yüz çevirirlerse, artık de ki: *Ben sizi, Âd ve Semûd (kavimlerinin) yıldırımına benzer bir yıldırımla uyardım. Onlara yalnızca Allah'a kulluk edin* diye önlerinden ve arkalarından elçiler gelince, dediler ki: *Eğer dileseniz Rabbiniz melekler indirirdi. Bundan dolayı biz, kendisiyle gönderildiğiniz şeyi inkâr edicileriz. Âd'e gelince; onlar yeryüzünde haksız yere bü-*

---

²⁹ Toplumun her kademesinin icra etmekle mükellef olduğu bir konumu vardır. Her toplum katmanı bu konumunu şerefle muhafaza ettiği müddetçe toplum sağlıklı bir şekilde devam eder. Aksi takdirde parçaları yanlış takılmış bir araç gibi dışarıdan görüntüsü vardır ama işlevsizdir, çalışmaz ve fayda temin edilmez.

³⁰ Ünal, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, s. 423.

³¹ Çelebi, İlyas, "Sünnetullah", *DİA*, İstanbul, 2010, XXXVIII, 159.

yüklendiler ve dediler ki: *Kuvvet bakımından bizden daha üstünü kimmiş?* Onlar gerçekten kendilerini yaratan Allah'ı görmediler mi? O, kuvvet bakımından kendilerinden daha üstündür. Oysa onlar, bizim ayetlerimizi inkâr ediyorlardı.”³² Yine: “Âd'ı ve Semüd'u da (yıkıma uğrattık). Gerçek şu ki, kendi oturdukları yerlerden size (durumları) belli olmaktadır. Kendi yaptıklarını şeytan süsleyip çekici kıldı, böylece onları yoldan alıyordu. Oysa onlar görebilen kimselerdi.”³³ şeklinde ifade edilmiştir.

Mütrefler, peygamberler ve onların getirdiği ilahi mesajı inkâr ederler. Peygamberlerin alelade bir insan olduğunu, insanların onlara uymaması gerektiğini etrafa yayarlar. “Gerçekten sizin gibi bir beşere itaat ederseniz gerçekten ziyan edersiniz.”³⁴ Bunu yaparken bazen aşağılama ve halkın gözünde küçük düşürme, bazen halkın dilinde istihza konusu olabilecek alaylı ve imalı sözler, bazen de basit sözler geliştirip peygamberleri önemsiz kimseler haline getirecek söylemler geliştirirler. Her gün yeni bir şey uydurmak suretiyle halkı kendi haline bırakmayarak zihinlerini meşgul ederler. İnsanların kendi hür düşüncesine göre karar vermesi gereken hususlarda onların akıllarını çelerler. Basit ama halkın istidlâli bilgisi olmadığını bildikleri için onlara, hiçbir çıkarıma dayanmayan kıyaslar yaparlar. Bu şekilde peygamber veya toplumda peygamberi görev ifa etmek isteyen insanları önemsiz hale getirecek söylemler geliştirirler. Mesela: Yeme içme konusunu gündeme getirip, bu hususun önemli, diğer hususların ise; âhiret, ba's, hesap gibi konuların uzak hatta imkânsız olduğunu söylerler.³⁵ Böylelikle inancın, insanın gayb dünyasını dolduran engin tatminkârlığını başta inkâr, sonra da bunu başaramazlarsa önemsiz kılma yönüne giderler. İnsanlığı sadece yiyip içtiği şeylerle mukayese ederler. Bu ihtilalcı, itaatti reddeden mütrefler, tahrip edici propaganda yaparak milletlerin bekasına yıkıcı katkıda bulunurlar. Bu yaptıklarından da çok büyük bir zevk alarak keyiflenirler. İmam Mâtürîdî, mütreflerin peygamberlere insan olmaları hasebiyle uyulmaması yolundaki telkinlerinin kendi içinde yaman bir çelişki olduğunu söyler. *Peygamber insandır ona uymayın diyenler, kendilerine itaat edilmesini arzu ederler. Hâlbuki kendileri de insandır,*³⁶ der.

Her şeyi kendilerinin idare ettiğine inanır ve Allah Teâlâ'nın yeryüzü ve kâinattaki hâkimiyetini unuttukları için şımararak tek doğrunun kendi yaptıkları olduğunu kanıksarlar. Bütün bunları ya-

---

³² Fussilet, 41/13-15.

³³ Ankebût, 29/38.

³⁴ Mü'minûn, 23/34.

³⁵ “...Mütrefler, bu, sadece sizin gibi bir insandır; sizin yediğinizden yer, sizin içtiğinizden içer, dediler. Gerçekten kendiniz gibi bir beşere itaat ederseniz, herhalde ziyan edersiniz.” Mü'minûn, 23/33-34.

³⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, III, 402.

parken onların alternatif inanç sistemi veya dini anlayış iddiaları yoktur. Onların bütün amacı ve endişesi, ellerindeki imkânları çoğaltmak ve kurulu düzenlerinin bozulmasını engellemektir.³⁷ Onların bütün bu düşüncelerinin devamı önünde engel olarak duran kişiler, peygamberlerdir. Onların ortaya çıkması, mütrefleri aşırı derecede rahatsız etmektedir. Düzenleri bozulmakta ve kurulu düzenlerinin devamı tehlikeye girmektedir. Peygamberler, hakkaniyetten bahseden, mevcut düzenin sorgulamasını yapan, doğru olana tabi olunması gerektiğini öğreten ve öğütleyen kişiler olduğu için mütreflerin hiç de hoşlanmadığı ve ilk planda muhatap alınmaması suretiyle, daha sonraları ise onların bayağı insanlar gibi kabul edip sıradanlaştırılması gereken kimselerdir. Mevcut düzenin bir geçmişi olduğu, kendilerinden önce tatbikatta olmasına rağmen hiç kimsenin sesini çıkaramadığı, bu yüzden de toplumun bu halinden memnun olduğu kanaatlerini peygamberlere karşı hep savuna gelmişlerdir. İçinde bulunulan durumun sorgulanmasından yana değillerdir. Peygamberler ise tam bunu yapmaktadırlar. İşte tam bu nokta onlar açısından son derece tehlike arz etmektedir. Doğru ya da yanlış, mütrefler açısından hiç fark etmemektedir. Bütün peygamberlerin mütrefler tarafından inkârının altında bu husus yatmaktadır.

“Senden önce hangi memlekete uyarıcı (nezîr) göndermişsek mutlaka oranın mütrefleri: Babalarımızı bir yaşayış tarzı (ümme) üzerinde bulduk, biz de onların geleneklerine (âsâr) uyarız, derlerdi. Ben size babalarınızı üzerinde bulduğunuzdan daha doğrusunu getirmişsem de mi? deyince, dediler ki: Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz.”³⁸

Kur’ân-ı Kerim’in aktardığı peygamber ile mütrefler arasındaki bu karşılıklı konuşma göstermektedir ki, mütrefler doğrunun ve doğruluğun peşinde değillerdir. Aksine onu savunan peygamberlere bu yüzden karşı çıkmaktadırlar. Peygamberin getirdiği mesaj inkâr edilince, getiren peygamberin de toplumdan tecridi gerekeceği hesabı yapılmıştır.

Nübüvvet, insanları mütreflerin eline terk etmemek ve yeryüzünde iyilerin hâkimiyetinin devam etmesi için Allah Teâlâ’nın kullarına bir lutfudur.³⁹ O yüzden mürtefin peygamberle, peygamberlik müessesesi ile bir hesabı vardır. Onu etkisizleştirmek suretiyle bu hesabının tutacağını sanıp, tarih boyunca peygamberlik müessesesi

---

³⁷ Bkz. Yazır, *age.*, V, 3452-3453.

³⁸ Zuhruf, 43/23-24.

³⁹ “Andolsun Zikir’den sonra Zebur’da da yazdık ki: Yeryüzüne iyi kullarım vâris olacaktır.” Enbiyâ, 21/105.

ile hep mücadele ve mübareze etmişlerdir.⁴⁰ Onların en temel İslâm inanç esaslarından biri olan nübüvvet ile düşmanlığı, çağlar ötesine dayanmakta ve mütref tıynetli kişilerde bu özellik zaman zaman nüks etmektedir. Bazen tek başına, bazen bir kurum olarak bu mücadele hep varlığını devam ettirmiştir.⁴¹ İslâm'ın yayılmasından sonra da onunla mücadelesini gelenek adına devam ettirmişlerdir. Bugün de aynı genetik yapı devam etmektedir. Bu mücadele belki de kıyamete kadar devam edip gidecektir. Mütreflerin Kur'an-ı Kerim'de yer alma sebebi belki de bu temel hususa dayanmaktadır.

Mütrefler İslâm inanç esaslarının en temeli olan âhireti de kabul etmezler. Onların dünyası burada yaşanan ile sınırlıdır. Bundan ötesi yoktur, olmaması gerekir. Ölüm denen şey her gün gözleri önünde gerçekleştiği için onu kabullenirler ama ondan sonrasını asla kabul etmezler. Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle tespit eder:

“Onun (Salih as.), kavminden kâfir olup âhirete ulaşmayı inkâr eden ve dünya hayatında mütref olan kişiler: ... Bu peygamber size, öldüğünüzde, toprak olduğunuzda, mutlak olarak sizin (kabirden) çıkarılacağınızı mı vâdediyor? Bu size vâdedilen çok uzak! Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir. Yaşarsız, ölürüz; bir daha diriltilecek de değiliz. Bu adam, sadece Allah hakkında yalan uyduran bir kimsedir. Biz ona inanmıyoruz.”⁴²

Bu bakış açısı onların insani bazı özelliklerini körelttiği için bakışlarındaki basiret ve izan yok olup gitmiştir.

Âhirete imân bu dünyanın düzenlenmesinde son derece önem arz etmektedir. Hiçbir sorgu ve sualin olmayacağına inanan insanların kötülük yapmalarına engel kalmamaktadır. Hele bir de mal, mevki ve servet olarak kendini güçlü hissediyorsa, o insanın bütün yaptıkları doğru adı altında çarpık bir bakış açısını getirmektedir. Mütrefler bunun çarpıcı örnekleridir. “Mütrefler dediler ki: *Biz mal ve evlatça (emvâl ve evlâd) daha çoğuz, güçlüyüz, biz azaba uğratılacak da değiliz.*”⁴³

---

⁴⁰ “Hayır, onların kalpleri bir gaflet, cehâlet (ğamre) içindedir. Üstelik onların, bunun dışında *yapmakta oldukları bir takım işleri* vardır ki, onlar bunun için çalışmaktadırlar.” Mü'minün, 23/63.

⁴¹ “Dâru'n-nedve”, Mekke mele'lerinin bir kurumu olarak çalışmakta idi. Bkz. Çelik, “Mele” *DİA*, XXIX, 36.

⁴² Mü'minüm, 23/33-38.

⁴³ Sebe', 34/35. “De ki: Rabbim, dilediğine bol rızık verir ve dilediğinden kısar; fakat insanların çoğu bunun farkında değillerdir. Sizi huzurumuza yaklaştıracak olan ne mallarınız ne de evlâdınızdır. İman edip salih amel işleyenler ayrı; onlara yaptıklarının kat kat fazlası mükâfat vardır. Onlar odalarında güven içindedirler. ...De ki: Rabbim, kullarından dilediğine bol rızık verir ve dilediğinden de kısar. Siz hayıra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.” Sebe', 34/36, 37, 39.

Güçlü olmanın her şeyden sorumsuz olmayı gerektirdiğine ömürleri boyunca inanıp hep öyle yaşadıkları için, bu çarpık düşüncelerinin âhirette de devam edeceğini sanmaktadırlar. Âhiret inancının olmamasından kaynaklanan bu bakış açısının çarpıklığı, onları dünyada yanlış işler yapmaya sevk etmektedir. Kendilerinden emin oldukları için de yaptıklarının doğru olduğunu kabul eder ve onu bir sabit fikir haline dönüştürdükleri için, bir türlü o yanlışlarından dönemezler. Yaptıklarını iyi zannederler.⁴⁴ Bu kimselerin kendilerine göre düşünce tarzı şöyle çalışır: Biz, size nazaran Allah'ın daha gözde kullarıyız. İşte bu nedenle Allah bize, sizi mahrum bıraktığı veya az miktarda verdiği nimetlerden bol bol ihsan ediyor. Eğer Allah bizden hoşnut ve razı değilse, neden bu serveti, mal, mülk ve gücü bize verdi? Şimdi, bu dünyada bize bu kadar bol nimetler veren Allah'ın âhirette bizi cezalandıracağına nasıl inanırız? O, sadece bu dünyada bu nimetlerden mahrum olanları cezalandıracaktır.⁴⁵ Olaylara böyle bakmalarının arkasındaki esas sebep, onların, âhiret inançlarının olmamasıdır; Kur'an-ı Kerim de bu hususu öyle tespit etmekte ve onların bu bakış açısını âhiret inancının olmamasına bağlamaktadır: "Biz, Kur'an okuduğun zaman, seninle âhirete inanmayanlar arasına gizli bir perde çekeriz. Ayrıca onu anlamalarına engel kalplerinin üzerine örtüler ve kulaklarına ağırlıklar koyarız. Böylelikle sen, rabbinin ismini Kur'an'da bir tek ilah olarak andığın zaman, nefretle arkalarını döner giderler."⁴⁶ Allah Teâlâ'nın kullarına indirdiği ilahi öğütleri kendi zaviyelerinden değerlendiren mütrefler, bunların kötü şeyler olduğuna hükmetmektedirler. Anlayış ve kavrayış vesilesi her türlü insani melekenin, O'nun tarafından verilip şekillendirildiğini anlayamaz hale geldikleri için, bu hususların hiç biri hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapamaz hale gelmektedirler.

İnkâr edilen bütün imânla ilgili ilkelerin insanda bıraktığı bir kör nokta olduğu gibi, âhiret inancının olmaması da hayat ve olaylar hakkında daha fazla kör noktanın oluşmasına sebep olmaktadır. Mütrefler işte bunun için, böyle bir çarpık bakış açısına sahip olmaktadır. Bunların davranış bozukluklarına Kur'an-ı Kerim'de birçok örnek olmakla birlikte biz bir tanesiyle yetineceğiz.

İnfâk, insanın sahip olduğu mali imkânları başkasıyla paylaşmak, dini olduğu kadar aynı zamanda insani ve vicdani bir duygudur. Bunu tam tersinden ele alarak değerlendirmek, insana *pes doğrusu!* dedirtecek bir anlayış, aynı zamanda bir vicdansızlığı da ifade

---

⁴⁴ "İşte onlar, iyi yaptıklarını zannettikleri halde, dünya hayatındaki çabaları boşa giden kimselerdir. Onlar, rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amellere boşa gitmiş olanlardır; bu sebeple biz kıyamet gününde onların dünyadaki amellerine değer vermeyiz." Kehf, 18/104-105.

⁴⁵ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'an*, İstanbul, tsz., IV, 474.

⁴⁶ İsrâ, 17/45-46.

eder. İşte âhîret inancı olmayan mütrefler, bu hususu tam da öyle değerlendirirler. Allah Teâlâ'nın yoksul insanları cezalandırmak üzere fakir bıraktığını zannederler. Bu meseleye tersinden bakmak suretiyle, inanmadıkları ilahın bu fiilini doğru kabul edip, öylece amel ederler. Bu şekilde davranmak onların işine geldiğinden böylece olayı, kanaatlerini meşrulaştırmak için kullanırlar. Kur'an-ı Kerim'in tespitine göre onlar şöyle derler:

“Ve onlara: Size Allah'ın rızık olarak verdiklerinden infâk edin denildiği zaman, o inkâr edenler imân edenlere dediler ki: Allah'ın eğer dilemiş olsaydı yedireceği kimseyi, biz mi yedirecekmiz? Gerçekten siz, apaçık bir şaşkınlık içindesiniz. Allah onlara lutfunu bağışlamış onlar da bunu kötüyeye kullanmıştır. Bu konuda Allah Teâlâ “Sizden önceki nesillerden - kurtardığımız pek azı dışında- yeryüzünde bozgunculuğu önleyecek fazilet sahibi kişiler bulunmalı değil miydi? Zulmedenler ise içinde buldukları refahın peşine düştüler. Onlar suçlular günahkârdırlar.”⁴⁷

“Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarf ediniz, dendiğinde, kâfirler müminlere dediler ki: Allah'ın dilemediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz.”⁴⁸

Yapmaları gerekene değil, yapmamaları gerekene akılları çalışmakta ve tersine mantık yürütmektedirler. Bunu büyük bir meziyet, herkesin düşünemediğini düşünmek ve akıllılık olarak değerlendirirler. İşte bu yüzden kendilerini toplumun en çok kafası çalışan, düşünen ve ileri görüşlü insanları olarak görürler. İnsan için rızık takdir edenin, yücelten ve şeref bahşedenin⁴⁹ Allah Teâlâ olduğunu kabul etmedikleri için zenginlikleri ile öğünür, bu üstünlüklerini diğer alanlarda tahakküm aracı olarak kullanırlar. “Malının kendisini ebedi kılacağını zanneder.”⁵⁰

Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'i, müşriklerin mal ve evlatlarının çokluğu karşısında hayranlık veya şaşkınlık yaşamaması hususunda uyarılmaktadır. Bu ifadelerin arasına sıkışan bir ilahi emir, zenginliğin ne amaç taşıdığını da ifade etmektedir.

“Ey Muhammed! Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bu mallarla, ancak onları dünyaya hayatında azaplandırmak ve canlarının inkâr içindeyken zorlukla çıkmasını istiyor.”⁵¹

---

⁴⁷ Hüd, 11/116.

⁴⁸ Yâsîn, 36/47.

⁴⁹ Âl-i İmrân, 3/26.

⁵⁰ Hümeze, 104/3.

⁵¹ Tevbe, 9/55, 85.

Varlık yerinde kullanılmadığı zaman insan için ne kadar sefihi duygu ve fiillere dönüştüğü her toplum katmanı tarafından mutlaka müşahede edilir. İnsanın ömrü boyunca, görüp geçirdikleri arasında, mutlaka varlıktan yokluğa, yokluktan varlığa geçen insanlar bulunur. Bu bir ilahi kanun olarak toplumdaki hükmünü devam ettirir. Bunu fark etmek, ibret almak aklını yerinde kullanan insanların işidir. Özenti ve öykünmek ise basit insanlara mahsus bir davranıştır. Önemli olan zor olanı, perde arkasını kavramaktır. Göz önünde olanı herkes bilir. Mütrefler bütün iddialarına rağmen basit olandan yanadır, arka planı değerlendirme güç ve kabiliyetleri yoktur. Olup bitenden ibret almak yerine, olacağın olmaması gerektiği yönünde zorlama içindedirler. Rızkın kendi ellerinde olduğunu zannedip nefislerini tanrılaştırmanın yolunu keşfe uğraşırlar. Hiçbir şeyin farkında değildirler. En sonundaki fark ediş onlara artık fayda vermeyecektir.

Toplum olarak yaşamının getirdiği sorumlulukları tanımayan mütrefler, toplumda geçerli kuralları kendilerinin düzenlediğini zannederler. Allah Teâlâ'ya inanmamanın kendilerinde oluşturduğu kör noktalardan birinin de bu husus olduğunu fark etmezler. Toplumun her şeyiyle bir düzen içinde yürümesinin bir düzenleyiciden kaynaklandığını, bütün toplum katmanlarında olup bitenin tesadüf olmadığını inanç zaafı sebebiyle gözden kaçırmaları. Hakikatte ise:

“Bir ülkeyi helak etmek istediğimizde, o ülkenin varlıklı ve şımarmış kişilerini (mütref) çoğaltırız. Böylece o toplum kötülük işler de o halk helake müstahak olur.”⁵²

“İşte böylece biz, her ülkenin önde gelenlerini, orada hileli düzenler kursunlar diye oranın günahkârlarının büyüklerini liderler (ekâbire mücrimihâ) yaptık. Oysa onlar, hileli düzenlerini sadece kendilerine kurarlar da bunun şuuruna varmazlar.”⁵³

Kötülüklerin çokluğu onların sanki meşru olduğunu çağırıştırır. Herkes yaptığına göre bunda bir kötülük yoktur, gibi zihni bir meşruiyet kazandırmaktadır. Peygamberler bu hususta, insanın uyanık olmasını ümmetlerinden istemiş ve hakkın savunucu az olsa da hakkın hak olmaktan çıkmayacağını, kötülüğün savunucusu çok olsa da kötünün iyi haline dönüşmeyeceğini⁵⁴ hep tebliğ edegelmişlerdir.⁵⁵

⁵² İsrâ, 17/16.

⁵³ En'âm, 6/123. Elmalılı, “Her karyede, her köy ve şehirde: Her belde, her memlekette de ekâbiri o karyenin mücrimleri kıldık ki, o karyede mekirler, hilekârlıklar etsinler diye” diyor. Yazır, *age.*, III, 2046.

⁵⁴ Nesefî, Ebu'l-Mu'in, *Tebîrâtü'l-Edille fî Usûli'd-Dîn*, (Thk. ve nşr. Claude Salame), Dimaşk, 1990, I, 372.

⁵⁵ “De ki: Pis ve temiz bir değildir; pis olanın çokluğu hoşunuza gitse de. Öyleyse ey akıl sahipleri Allah'tan korkun ki felaha eresiniz.” Mâide, 6/100.

Mütrefler diğer inkârcı gruplarla küfür noktasında ortak bir özellik taşıdığı için zaman zaman onlarla bazı özellikleri örtüşmektedir. Kâfirlerin tamamında Allah Teâlâ'ya imân, güven ve itimat olmadığı için O'nun hâkimiyetine, olayları takdirine, peygamber göndermesine, kitap indirmesine, rızık vermesine ve diğer uluhiyyetle ilgili hususlara hep itirazları ve inkârları olmuştur. Küfrün gerçeği gizlemek anlamı olması hasebiyle, onlar da bu ortak özelliği en belirgin şekilde muhafaza etmişler ve bu konuda ne kadar inatçı olduklarını adeta ispat etmek istercesine ısrarcı olmuşlardır. Akıllarının ve ellerinde olan mal ve mülklerinin kendi bireysel çapalarından kaynaklanmadığını bilseler bile, buna riayet etmemişler ve farkındalık göstermemişlerdir.

Mütreflerin, her şeyin kaynağını kendilerine dayandığını söylemiştik. Bu hususa Kur'ân-ı Kerim'in aktardığı Karûn kıssası, güzel bir örnek arz etmektedir. Çünkü ona da halkın ve diğer toplum katmanlarının bir takım nasihatleri ve ikazları olduğunda hiç aldırnamış ve her şeyi kendi kafasının çalışması neticesinde elde ettiğini iddia etmiştir. O, çağının peygamberi Hz. Mûsâ'(a.s.)nın, *malında fakirlerin de hakkı vardır, zekâtını vermen gerekir*, gibi dini telkinlerine aldırnamış, peygamberinin yaptığı ikazlarını dinlememiş ve en sonunda kibir ve inadın zirvesine varmış ve Allah Teâlâ'yı inkâr etmiştir. Bu durum Kur'anı Kerim'de şu şekilde anlatılmaktadır:

“Gerçek şu ki, Kârûn, Mûsâ'nun kavmindendi, ancak halka karşı azgınlıktı. Biz, ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını, güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşıyordu. Kavmi ona şöyle demişti: Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez. Allah'ın sana verdiğiyle âhiret yurdunu iste, ama dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de ihsanda bulun ve yeryüzünde bozgunculuk arzulama. Çünkü Allah bozgunculuk yapanları sevmez. Kârûn ise: O servet bana ancak kendimdeki bilgi sayesinde verildi, demişti. Bilmiyor muydu ki Allah, kendinden önceki nesillerden, ondan daha güçlü, ondan daha çok tartaftarı olan kimseleri helak etmişti. Günahkârlardan günahları sorulmaz.”⁵⁶

Kanaatimize göre, Kur'ân-ı Kerim'de Kârûn bir *mütref*, firavunlar ve diğer soylu toplum önderleri *mele'* kavramıyla ifade edilmektedir. Karun, toplumun soylu ailelerinden değil, sonradan kazandığı servet sayesinde soylular sınıfına dâhil olmuş biri idi. Sosyeteye sonradan dâhil olmuş biriydi. Ama Firavun ailesi böyle değildir; onlar bir nesil olarak geçmiş atalarından soylu ve zengin kimselerdir. Servet ve samanın atalarından naklolan bir yönü olduğu için zenginliğin sorumluluğunu bir nebze olsun taşıyan insanlardı. Fakat Kârûn ve onun gibi sonradan mal bulup şımaran ve onu topluma karşı kulla-

---

⁵⁶ Kasas, 28/76-78.

nan toplum katmanları, zenginliğin bir sorumluluk olduğunu idrakten uzak kimselerdir. İşte bu yönleriyle Kur'an-ı Kerim'de yer almaktalar ve her insan topluluğunda böylelerinin olabileceği hususu Müslümanlara hatırlatılmaktadır.

Değerlendirme

Mütrefin günümüzdeki karşılığı, sermayeyi elinde tutan ve var güçleriyle uluslar arası ağlar oluşturarak, toplum mühendisliği ve tekeller oluşturarak insanları sömüren güç sahipleridir. Para, mal, mülk içinde azan; çok kazanınca daha çok azanlardır. Hak sahiplerinin hak ettiklerine çeşitli engeller ve entrikalarla el koyan, bunun için gece gündüz demeden hesap yapan ve hesap içinde olan azgınlardır. Paranın ve malın kendilerini sapıttığı mütrefler daha çok kazanarak, daha çok dünya malına dalarak; dünyadaki çılgınlıkları, israfları, katilleri ve envai çeşit zevkleri yapanlar ve ihdas edenlerdir. Gözünü para hırsı bürüyen, önlerine çıkan bütün engelleri hiçbir hak ve hukuk kaygısı taşımaksızın kendi lehlerine çevirmek için tuzaklar kuranlardır. Düşünmeden, anlık hırslarını tatmin etmek için her hakkı ve insanca yaşama onurunu kendi menfaatleri için yıkıp geçenlerdir. *Emri bi'l-ma'rûf ve nehyi ani'l-münker* ile ilgilenmeyip şehvî arzuları ve dünyevî lezzetleri elde etme peşine düşen makam, mansıp elde etmekle meşgul olan kimselerdir.⁵⁷

Bütün peygamberlerin getirdiği din İslâm'da zenginlik olumlu bir vasıf iken mütrefler, zenginliğin olumsuz yönde etkilediği kimselerdir. Allah'a şükretmeleri gerekirken, O'nun nimetlerine nankörlük eden, nefislerinin arzusuna uymuş ve böylece Allah'ı unutmuş ve kendi başlarına terk edilmiş insanlardır. İşte bu yüzden Kârûn, Kur'an'da sembol bir isim olarak bulunmaktadır. Fakat bu günün mütrefleri de ataları Kârûn gibi, bir gün yok olacaklardır. Çünkü topluma kurdukları tuzaklar bir gün gelip atalarının başlarına dönmüştür, bu gün de dönecektir.⁵⁸

Atalarının dininin savunucuları, gelenek diye tutturan ama yeri geldiğinde onu hiç kale almayan, insanları Hakk'a karşı tavır almaya teşvik edenlerdir. Halkı inanca, peygamberlere ve peygamber görevine talip olanlara karşı kıskırtan ve halkın cehalet içinde yüzmesini arzulayan, sonra da her türlü fitne ve fesadı çıkartan ve asıl nedeni üzerinde durulmasından hoşlanmayan, halka tepeden bakanlardır.

---

⁵⁷ Bkz. Râzî, *Tefsir*, XIII,142

⁵⁸ "Onlar yeryüzünde büyüklük taşıyorlar ve kötü tuzaklar koruyorlar. Hâlbuki kötü tuzak ancak tuzak kuran kişiye zarar verir. Onlar öncekilere uygulanan ilahi kanundan başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın, Allah'ın kanununda asla bir sapma da bulamazsın." Fâtır, 35/43.

Vahye karşı çıkan, vahyin sağlamak istediği adaleti sevmeyen ve onu örtmek isteyen, vahyin zulmü ortadan kaldırmasına, insanların kula kul olmaktan kurtulmasına tahammülleri olmayan ve hiç de hoş bakmayanlardır.

Geleceği dizayn edip kendilerinden sonra namlarının dahi zarar görmesini istemeyen ve gördükleri hayal ve rüya için milyonlarca Müslüman kanına girenlerdir. Gayba inanmayan ama fütüristlere ve medyumlara abone olanlardır. Mütrefler, diğer insanlara yardım etmeyi düşünmeyen müsrif ve içinde yaşadıkları medeniyetlerin çöküşünü hazırlayan yapıcı değil yıkıcı kişilerdir. Mevcut sistem sayesinde elde ettikleri makam ve mevkilerinin gayri meşru mal ve servetlerinin ellerinde kalması için her yolu deneyenlerdir.

Toplumlardaki dünyevileşmeyi, yozlaşmayı ve çürümeyi hazırlayan temel faktörlerden birisinin, israf ve lüks olduğunun farkında olmalarına rağmen yine de infâkın aleyhinde olanlar onlardır. İnfâkın ihmaliyle veya terkiyle toplum arasındaki sevgi bağlarının bozulacağını bildikleri halde onu, gerektiği yere, gerektiği şekilde ve gereken niyetle ulaşmasını engelleyenlerdir. İnfâk ve yardımlaşma yerine lüks, israf ve savurganlığı savunan ve bunun modernlik olduğunu iddia edenlerdir. Toplumun ekonomik gücünün belli bir kesimin tekelinde toplanmasını ve bunun bir yol haline gelmesini, sosyal dengesizlikleri, dolayısıyla da toplumun bölünüp parçalanmasını arzu edenlerdir. Hâlbuki böyle bir kötü toplumun oluşmaması için Allah Teâlâ Kur'an'ın çeşitli yerlerinde infâkı emretmiştir. Mütrefler, Allah Teâlâ ve O'nun resulü ile savaş yapanlardır. "Allah yolunda infâk edin ve kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın. İyilik edin. Şüphesiz Allah, iyilik edenleri sever."⁵⁹

Kaba gücü ellerinde bulunduranlar, küresel güç olanlar, demokrasiden, insan haklarından, özgürlüklerden dem vuranlar kendileri oldukları halde, yine de dünyaya keyiflerine göre nizâmat verenlerdir. Bunlar bazen şahıs, bazen bir kurum, bazen de bir devlet olarak toplumun önüne çıkıp, istedikleri yeri istedikleri zaman işgal edenler, hoşlarına gitmeyen, kendi haksız, zorba küresel güçlerine itiraz edenleri, dinleri, kültürleri, hatta liderleri veya etkili kişileri yok edebilenlerdir. İnsanların özgürlüklerini bir hiç uğruna ellerinden alanlar, bunun yerine ellerindeki medya marifetiyle insanlara biraz daha zevk, safa, sefahat, çeşitli zararlı alışkanlıklar tutkusu verenlerdir. Bilimsellik adına insanlara hurafe ve varsayım takdim edenler ve bunun gerekli olduğunu saatlerce gençlere anlatanlardır. Gençlerimizi çalan, geleceğimize ipotek koyan sömürgeci ve emperyalist güçlerdir. Farkındalık duyargalarımızı köreltenler, bizi, bize ve kendimizi dinlememize vakit bırakmayanlar, ibadetlerimizi dinginlikle

---

⁵⁹ Bakara, 2/195

yapmamıza engel olanlardır. Sanal ortamlarda yaşamamızı arzu edip gerçeklerle yüzleşmemizden rahatsız olan ve sanallığın alabildiğine devam etmesine taraftar olanlardır.

Sonuç

Sonuç olarak peygamberlerin insanlığa getirdiği dinin genel adı olmak hasebiyle İslâm, kişisel servet sahibi olmayı ret etmez; meşrû yollardan servet sahibi olan insanları över, onlara takdir duygusuyla yaklaşır. Bütün peygamberlerin getirdiği vahiyde infâk vardır. İnfâk edenler, etmeyenlere göre daha faziletli bir iş yapmış olurlar. Servet ve saman sahibi olmaktan uzak durmak, terazi tutmamak vs. gibi hususlar İslâmî bir anlayış değildir. Mal, mülk sahibi olmak için her yolu mubah görmek de İslâmî değildir. Müslüman imân, ilke ve ahlâk sahibi kimsedir. Son din olan İslâm da aynı şekilde zenginleşmeyi, insanlara infâk etmeyi ve karşılıksız ikram etmeyi teşvik eder. Toplumun ayakta kalmasının kaçınılmaz gereği yardımlaşma duygusunun dipdiri ayakta durmasına bağlıdır. Ancak hiç kimse zenginleştiğinde Kur'an-ı Kerim'de ifade edilen mütrefler gibi davranamaz. Mütref olmak olumsuz, uzak durulması gereken bir zengin tipidir.

Kur'an-ı Kerim'in açıkladığı seyir içerisinde mütref/ler, sahip oldukları nimetler sayesinde insanî duygularını yok etmiş kimsedir. Onlar bu varlıkları sebebiyle şımarıp azmışlar ve büyüklenmişlerdir. İçinde buldukları durum sayesinde hem dünyevî her türlü lezzete ulaşmışlar, hem de halkın liderleri olmuşlardır. Sahip oldukları bu konumu asla kaybetmek istememişler ve bu yüzden onlar, vahye karşı sağır, dilsiz ve kör olmuşlardır. Sanmışlardır ki, eğer imân ederlerse ellerindeki kaybedecek, elde ettikleri gayri meşru kazançlarını, gayri meşru amaçlar için harcamayacaklardır. Bu tip insanlar, tarihin her döneminde Allah Teâlâ'nın varlığına ve birliğine imân etmemiş, O'nun hâkimiyetini ve insanların ıslahı için peygamber göndermesini asla kabul etmemişlerdir. Devamlı tevhide karşı şirki ayakta tutmaktan, Allah ve Resulü ile savaşmaktan yana olmuşlardır. Bu geçmişte böyle olmuştur, günümüzde de böyledir, gelecekte de böyle devam edip gidecektir. Ulûhiyyete karşı olmak, Kur'an-ı Kerim'de mütreflerin ilk ve en temel özelliği olarak öne çıkmaktadır.

Mütreflerin en temel özelliklerinden biri de âhirete imân etmemeleri olarak takdim edilmektedir. Onlar mal ve mülkleri ile her şeyi halleden insanlar olduğu için, onların düşüncesine göre âhiret, olmaması gereken bir husustur. Servet ve evlat her şeyin üstesinden gelir ve hep böyle devam edip gitmiştir, bundan sonra da öyle olacaktır. Azap ve ceza sefih insanların maruz kalacağı bir yöntemdir. Onlar böyle şeylere müstahak kimseler değildir. Onların bu bakış açıları, her türlü davranışlarına yansımış ve bir türlü ikili ilişkilerde adalet sahibi kimseler olamamışlardır. Zulmü bir çeşit fakir hakkı gibi kabul etmişler ve her işlerini kaba kuvvet kullanarak çözmüşlerdir.

Bunu bir yöntem olarak kendilerinden sonraki güç sahiplerine miras bırakmışlardır. Bu günün güç sahipleri de aynı yöntemden memnun görünmektedir. Hâlbuki Allah Teâlâ, mallarıyla bôbürlenene ve şımaranları sevmediğini, tekebbür edilmemesi gerektiğini, malın ve servetin bir imtihan vesilesi olduğunu, nimetlerin bir hesabı olacağını, Allah'ın şımaranlar ve inkâr edenleri helak ettiğini, Kendisinin mal ve güç olarak onlardan çok fazla imkânlarla donanımlı olduğunu ve fakat hiç kimseye zulmetmediğini, daha önceki kimseleri mal ve servetlerinin çokluğuna bakmaksızın helak ettiğini hatırlatmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'deki mütreflerden şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür: Allah'ın servet verdiği kimseler, emredilen doğru şeyleri yapmalı, O'nun rızasını kazanacak davranışlar sergilemeli, hedefe yönelmeli, kendilerine bahşedilen nimetlerden başkalarına vermeli, Allah'ın kendilerine iyilikte bulunduğu gibi onların da başkalarına iyilik etmeleri gerektiğini hatırlamalıdır. Allah'ın verdiği bu nimetleri taşkınlık ve bozgunculukta kullanmamalı, Allah'ın gazabını hep akıllarında tutmalıdır. Verdiğini almak, aldığından hesaba çekilmemek, üstün kılmak ve zelil etmek O'nun özellikleri olduğunu unutmamak gerekir.

Hulâsa mütref olmamak gerekmektedir. Allah'ın ihsan ettiklerine nankörlük etmemek, verdiklerine karşı fiili olarak şükretmek, herkesin yaptığı şeylerden hesaba çekileceği âhîret gününü unutmamak gerekmektedir. Zenginliğin bir Hak vergisi olduğunun idraki içinde bulunmak ve ona göre davranmak istenmektedir. Özellikle de serveti tanrılaştırmamak ve onunla şirk unsuru taşıyabilecek bir hayat tarzı oluşturmamak öğütlenmektedir.